

**ABDULLAH TUKAY’IN ESERLERİNDE VE MAHALLİ
AĞIZLARDA MİTOLOJİK ŞAHISLAR
(“SU ANASI” İZİNDEN)**

F. S. BAYAZİTOVA

Aktaran: Seher MEMİŞ

Özet

Bu yazıda Abdullah Tukay’ın, eserlerinde geniş yer vererek değişik nüanslarla zenginleştirdiği mitolojik şahıslardan “Su anası” hakkında bugün mahallî ağızlardan kaydedilen mitolojik diyalektolojik terimler, hikâyeler ve metinler okuyucuların dikkatine sunulacaktır.

Anahtar kelimeler: Abdullah Tukay, mitoloji, su anası.

Abstract

In this article, we present about stories and texts from mytological person “Su Anası” which is Abdullah Tukay’s works by a wide variety of nuanced and enriching from recorded in the local dialects mytological and dialectic terms to the readers.

Key words: Abdullah Tukay, mytology, su anası.

Hiç sině kurkutmasınnar şürelě, cěn hem ubır;

Barçası yuk süz — alarnıñ bulganı yuktır goměr:

Cěn-felen dip söyleşüvler iskelerden kalğan ul,

Söylevě yahşı, küñellě — şağıyrane yalğan ul

“Hiç seni korkutmasınlar şürelě, cin ve vampir;

Tamamı boş söz, onlar yoktur hiçbir zaman.

Cin filan gibi konuşmalar, eskilerden kalandır,

Söylemesi güzel, keyifli, şairane yalandır.”

(A. Tukay’ın *Sabıyga* “Çocuğa” şiirinden)

Sevgili şairimiz Abdullah Tukay, “eskilerden kalan”, “şairane yalan” olarak adlandırdığı mitolojik şahısları: Su anası, şürelê, cinleri, perileri ve vampirleri kendi eserlerinde çok geniş yer vererek açıklar. Bu imajlar; okuyucuda çocukluktan itibaren ömür boyu unutulmadan kalan, insanın içine iyice sinen derin izler bırakırlar. Abdullah Tukay halk folklorunu samimiyetle sevmiş, ona büyük saygı ile bakmış, onun halka en yakın varyantlarını eserlerinin özüne yerleştirmiştir.

A. Tukay'ın eserleri ve genellikle Tatar mitolojisi hakkında birçok eser yazılmış, sanat eseri yaratılmıştır. Örneğin; K. Nasıyri'den başlayarak, F. Urmançeyev, L. Camalëdinov, S. Gıylecëv, S. Şemsi, R. Ehmecanov, Ehsen Fethëdinov, G. Gıylmanov vb. yazarların eserlerini göstermek mümkündür. F. Yarullin'in “Şürelê” balesi bile tek başına yeterlidir!

İşte bu mitolojik şahıslar bugün mahalli ağızlarda ne ölçüde korunuyorlar; adların, imajların çeşitliliği nasıl bir yankı buluyor?

Diyalektler, mahalli ağızlar bizim manevi mirasımızın bir parçası, göstergesi, dilimizin çok büyük zenginliğidir. Onlar; edebî dilin kökleri, dayanağı, direği olarak kabul edilmektedir. Tatar diyalektlerinde, mitolojik şahıs adları epeyce büyük bir tematik grup teşkil ederler. Bizim kadim atalarımız mitolojik şahısları, çeşitli manevi varlıkları, ev ve onun müstemilatı çevrelerinde de, ondan dışarıda da, tabiatda da yaşarlar diye düşünmüşlerdir. Adları da çoğu kez buna bağlı biçimde doğmuştur.

Diyalektolojik derlemelerde Ryazan ve Tambov'dan, Penza ve Mordovya'dan başlayıp, Astırhan ve Uzak Sibiryâ bölgelerine kadar yayılan Tatar köylerinde pek çok efsane ve mitolojik hikâye ve etnolengüistik bilgi kaydetmek nasip oldu. Mitolojiyi halkın manevi kültürü ile ilgili olarak araştırmak, çeşitli çalışma alanı uzmanlarının, filolog folklorcuların, dil uzmanlarının, tarihçilerin de ortak görevidir. Mitlerin temel yaşam yeri sadece dilde, canlı konuşmadadır. Bunun için diyalektolojik derlemeler sırasında biz en uzaktaki arkaik bölgelerden de mümkün olduğu kadar eksiksiz etnolengüistik materyaller toplama maksadını göz önünde tutarız. Son yıllarda “Ruhîy Miras” serisi ile yayımlanan monografiler Astırhan, Sibiryâ, Ural, Nokrat ve Mişer diyalektlerindeki, Kreşin (Hristiyanlaşmış Tatarlar) ağızlarındaki halk geleneklerinin söz varlığını ve bugün tarih girdabına girip kaybolma tehlikesi yaşayan mitolojiyi de mahalli ağızlar boyutunda yükseltmeye ve tematik yönden düzene koymaya adandı. Mitolojik şahısların ve mitolojik hikâyelerin pek çoğunu bilimsel dolaşıma ilk kez bizzat ben soktum, demek mümkün. Örneğin; *mitlakurik*, *kırsut*, *birtanav*, *askırgıç*, *kupkan*, *tukatmış*, *yış ebi*, *cır şeyêhê* vb. Onlar özel anket programı ile araştırıldı, tam adresleri; yani yayılış coğrafyası belirlenip oraya gidildi.

Burada “su anası” hakkında mahalli ağızlardan kaydedilen mitolojik diyalektolojik terimler, hikâyeler, metinler okuyucuların dikkatine sunuluyor. Nedir bu mitolojik hikâye? Mitolojik hikâyelerin konusu, çeşitli mitolojik varlıklar; Şürelê, ev iyisi, biçura, su anası vb. ile ilk kez olan karşılaşmayı tasvir etmeye dayanır. Hikâyedeki olay gerçeklikten ne kadar uzak olsa da, o her zaman realist tonda resimlenir ve konuşmacı tarafından da, dinleyici tarafından da olmuş hâl, olmuş iş gibi kabul edilir. Burada esas özellik mitolojik şahıslar, masallardan farklı olarak (yaşayan, var olan diye değil, bir zamanlar olan hâl diye değil), hakikaten de inanarak kendim gördüm ya da anne, baba ya da kardeşim söyledi diye gerçek durum olarak anlatılır. Yapıları

yönünden mitolojik hikâyeler, metinler genellikle çok basit, sadece tek epizotludur. Onların sanatsal işlenişi de konuşmacının dil ustalığına bağlıdır.

Su Anası (Mişer Diyalekti, Mordovya'daki *Sırkıdı Ağzında*):

—*Su anası dı bula. Kıyaş iñgeç vit su aşa küçerge küçkeç kuyganmı, şında utırgan, küreler idē biringilar. Çeçēn ayırgan, başın tarıy. Ozon çeçlē, çumıp kite. Zaran iterge mucit kēşēge. Bēr bagıtta süli idē kēmdēr. Tēşe indē suga. Su anası taragın kaldırgan, kēmdēr algan. Şınarga terezesenē yōrgen. “İy karak, karak, bir ul bit minēm altın tarak” diy. Pakuy birmiy başlıyır mınarga. Kartlar ete: “Kıyaş iñgeç kene kayan aldñ, şıl uringa kuy, kēndēz tēgēl. İltēp kuya şul küçkēzge. Vit şındıy haller biringılarda.*

—*Tan aldısında küçkēçge utırgan ozon çeçēn tarıy diy su anası, yalt yolt ite diy taragı. Lap itēp suga tēştē de ikē ürēmē ikē yaka ayırıldı, diy.*

“Su anası varmış. Güneş inince tam su üzerinden geçerken iskeleye bırakmış, buraya oturmuş, görürlermiş buradakiler. Saçını ayırmış, başını tarıyor. Uzun saçlı, suya dalıp gider... Zarar vermesi mümkün insana. Bir zamanlar söylüyordu birisi. Düşer suya. Su anası tarağını bırakmış, birisi almış. Ondan sonra penceresine gitmiş: ‘Ey hırsız, hırsız, ver onu, o benim altın tarağım’ demiş. Hiç rahat vermez buna. İhtiyarlar derler buna: ‘Güneş battıktan sonra nerden aldıysan o yere koy, gündüz değil.’ Götürür koyar bu iskeleye. İşte böyle hâller bunlarda.”

“Şafak sökerken iskeleye oturmuş, uzun saçını tarıyor bu su anası, pırl pırl parlıyor tarağı. Şap diye suya atladı, iki saç örgüsü iki tarafa ayrıldı.”

Su Anası (Mişer Diyalekti, Penza ülkesi *Kuznetsk Ağzında*).

[Su anası geceleyn baraj gölünde yüzmekte ve saçını taramakta]:

—*Kēletler saklagan babam. Ete pırbuy seyēt uzdı, kuçatlar kıçkırdı, kaldır-kaldır su eçēne tēşe kēmdēr ete. Buma bulgan şında. Nek, tönnē bala-çagamı tōşe, baksan, su eçēnde yıvına. Kēşēge de oşamiy, nişe de oşamiy, yuvındı-yuvındı da çıga da buma östēne kilēp utıra iy çeçēn tari başlıy. Kurkuvınnan kalgınırğa da kurkam, kaya barırğa, nişlerge de bēlmiym. Tav östēnnen bagıp tıramın kēletler yanınnan. Şulay kurkıp tan atkıncı utırdım. Ete, ni sın ul bulgan? Ul ete su anası bulgan. Bēz kölēşebēz ilannar. Anarga inde kurıkkanga kuş kürēngen.*

“Kilerleri varmış dedemin. Der ki bir saat geçti, horozlar bağırdı, şakur şukur su içine düşer, birisi der. Baraj gölü varmış orada. Tam da geceleyn çoluk çocuk mu düşer, bir baksan su içinde yüzüyor. İnsana da benzemez, bir şeye de benzemiyor, yüzdü yüzdü ve çıkar göl üstüne, gelip oturur, saçını taramaya başlar. Korkumdan kıpırdamaya korkarım, nereye gitmeli, ne yapacağımı da bilmem. Tepe başından bakıp dururum kilerler yanından. Böyle korkarak tan atıncaya kadar oturdum. Der ki nasıl bir varlıkmiş bu? O der ki su anası imiş. Biz gülüşürüz çocuklar. Ondan ötürü korktuğu için çift görünmüş.”

Su Anası (Mişer Diyalekti, Tambov ülkesi *Kürşē Ağzında*).

[Su anası dereye yüzüp durur]:

—*Bula su anası dı. Min bēr kat baram inēşke, eştēn kildēm, zirat artında inēş. Zur*

tëgël gëne. Sestrama etem, ede inëške, baram min zıvınma, kilem inëş kıyısına. Anda utırgan, ayakların suzgan kap-kara zonlı sıv anası. Kiriginnan tartam sestramni, ede tiz kittëk. İy katstık ta zıgra. Ayakların şay suzgan, utıra.

“Varmış su anası. Ben bir defasında giderim dereye, işten geldim, mezar arkasında dere. Büyük de değil pek. Ablama derim, haydi dereye, giderim ben yüzmeye, gelirim dere kıyısına. Orada oturmuş, ayaklarını uzatmış kapkara tüylü su anası. Eteğinden çekerim ablamı, haydi çabuk gidelim. Amma kaçtık ha koşarak. Ayaklarını öyle uzatmış, oturur.”

Su Anası (Sibirya diyalektlerinde).

[Su anası nehir kıyısında altın tarağı ile saçını tarayıp oturur]:

—*Su anası eyrenëñ karşına çıgıp çaçın tarap toradı. Çaçı boluptı, altın tarak boluptı. Këşënë kürse çaçın tarap utırganda töşëp kitedë. İnem gürgen goy monda eyrëde* (Baraba diyalekti).

“Su anası nehrin karşısına çıkıp saçını tarayıp durur. Saçı vardı, altın tarağı vardı. İnsanı görse saçını tarayıp otururken suya iner giderdi. Anam geçmiş ya burada nehirde.”

[Su anası bağırmakta, gölde yüzmek yasak diyorlar]:

— *Külge töşmeñ, küldë yözmeñ. Sıv anası tavışın birdë. Bıyıl küldë yözge yaramıy ditëgenner iyë. Tavışın işëtmedëm min. Niçëk bula tavışı dip sorasañ, görledë big ozak diyler iyë. Ul yılını këm de bulsa batıp ületëgen iyë* (Baraba diyalekti).

“Göle girmeyin, gölde yüzmeyin. Su anası seslendi. Bu yıl gölde yüzmek yasak demişlerdi. Sesini duymadım ben. Nasıl olur sesi diye sorarsan, gürlüdi uzun uzun, derlerdi. O yıl birisi suya batıp ölmüştü.”

[Su anasına para ve çavdar ekmeği verirler]:

— *Sıv analarıpıska tip akça taşlap kilebës. Öç tapkır taşlıyıbıs.*

“*Minnen ömët itkennerge*”, tip. *İrte men töş arasında barasın. Aña arış ikmegë kirek iken ırğtkalı.*

— *Kömëş akçamı, kalaçmı taşladı sıv anasına, endev olu sularga taşladı* (Baraba diyalekti).

“Su analarımıza diyerek para atıp duruyoruz. Üç kez atıyoruz.

Benden ümit edenler için diye. Sabah ile akşam arasında gidersin. Ona çavdar ekmeği gerekliymiş atmak için.

Gümüş para mı, çörek mi verdi su anasına, çağırıp büyük sulara attı.”

Su anası, su atası (Çistay, Kazan Arkası, Minzele, Glazov ağızlarında).

Sölëkbike (Su anasın tebrik ederek hitap);

Sëleymen babay (Su atasın tebrik ederek hitap):

—*Su anası bar diyler. Şul Berketede bërsë sülep tırgan ıyı. Mëne şınıñ gına tirenlëğë su, diy, şıl irnë tępke tıgıp utırtkan, diy, su anası.*

Tserşembě kěnně dıga kılalar:

“*Su anası Sölëkbike,*

Su atası Sëleymen babay”, —*diyeler* (Çıstay).

“*Su anası var derler. Şu Berkete’de birisi söylemişti. İşte şunun derinliğinde su der, şu adamı dibe kadar tıkmış oturtmuş su anası.*

Perşembe günü dua ederler:

Su anası Sölikbike,

Su atası Sileyman dede derler.”

Sıluvbike (Su anasını tebrik ederek hitap);

Söleyman (Su atasın tebrik ederek hitap; *Döbyaz* ağzı):

—*Su anası Sıluvbike,*

Su atası Söleyman”, —*dip ukıp kitem tişme yanınnan uzganda.*

“*Su anası Sıluvbike,*

Su atası Söleyman diye okur giderim çeşme yanından geçerken.”

Su anası, su atası (Udmurtiya, *Glazov* ağzında).

[İşaret ederek suya bir şeyler atarlar]:

—*Su anası, su atasına eybërler salasın. Üzëñ ozonlığı yëpke yëdë tüwën tünëp salasın. Yëdë çıra, öçnë kadak, bërnë kaz kalemë salasın. Üzëñ ozonnok yëp bëlen çormap salasın.*

“*Su anası, su atasına bir şeyler verirsin. Bizzat kendin uzun ipe yedi kat düğüm yapıp verirsin. Yedi çıra, üç çivi, bir kaz tüyü verirsin. Bizzat sen uzun ipe sarıp verirsin.”*

Su bayı (Udmurtiya, *Glazov* ağzında; *bay* “sahip, efendi” anlamında kullanılır).

Su bayınıñ kōnë, *Glazov*. Yaz Bayramı, “*Gërbër Günü*”.

Gërbër < Udmurtça “*Temmuz ortasında yapılan bayram*”.

—*Su bayınıñ kōnënde koyonma kuşmaylar. Su bayı uynıy diyler gërbërde. Eytem min olannarga: “Barmagız, koyonmagız, su bayı totar”, —dip. İşanmaylar olannar kazır. “Su buyda çeçën tarap utıra, kūrgelegenëbëz bar”, —dip eyteler idë eniler.*

“*Su iyesinin gününde yüzmeye izin vermezler. Su kıyısında oynar derler, bayram gününde. Derim ben çocuklara: Gitmeyin, yüzmeyin, su iyesi tutar diye. İnanmazlar çocuklar şimdi. Su kıyısında saçını tarayıp oturur, arada gördüğümüz var, derlerdi annelerimiz.”*

Su gazizlerë,

Su hucaları,

Su evliyelerë (Mari El, *Bereñgë* ağzında):

—*Balamı tañ suvı bëlen koyındırganda bëlgen ayetëñnë ukıp, su gazizlerë, su hucaları, su evliyelerë dip bağışlıysıñ.*

“Çocuđu tan suları ıla yıkadığında bildiğin ayetini okuyup, su azizleri, su sahipleri, su evliyaları diye bağışlarsın.”

Su gazizlerě

Cir gazizlerě (Kazan artı —Layıř ađzında):

—*Su gazizlerěne dip běr börtěk çeçěñně bulsa da yolkıp kaldırırğa eyteler iyě. İdelden su eçseñ de řulay dip eytüşčen bulgannar.*

Su gazizlerě, cir gazizlerě,

Mině aşama, mině eçme,

Şuşını ařa, řuşını eç dip atalap, heyěr birěp kaldıralar.

“Su azizlerine diyerek bir tutam saçın olsa da koparıp bırakmayı tavsiye ederlerdi. İdil’den su içsen de böyle diye söyleyenler olmuş.”

Sıv inesě (Orta Ural, Krasnovfim ađzında):

—*İrtük sıvğa tōřēm yılğaga, sıv mēngēžēp kuyıym elě tip. Těrkě tōpte běr hatın utıra. Ozon tērkě kıy tēgě yakta. Mēne řuşılay ozon çeçēn tarap utıra. Elě min sıv inesě ikenēn bēlmiym kıy aniñ. Kēm ozon çeçlē kēřě sıv koyonırğa tōřerge tēyēř tim. Bik matur gına utıra torgaç řap itēp sıvğa tōřēp kittě, sıv carılıp kittě. Mēnēp söylegen iyēm, inem eyte, sıv inesě bulgan ul tēy. Ozon çeçlē, řul hetlē matur itēp tarıy çeçně. Ūžě yalangaç utıra tērkě tōbēnde. Annarı bik ozak, utıra torgaç řap itēp sıvğa sikērdě, sıv yarılıp ta kitte, yuk, ta buldı. Yakın gına bit elě ul tērkělěk tōbě.*

“Erkenden suya indim nehre, su çıkarayım diye. Çam ağacının dibinde bir kadın oturmakta. Uzun çam öte tarafta ya. İşte öylece saçını tarar oturur. Henüz ben su anası olduğunu bilmiyorum onun. Kim uzun saçlı kişi yüzmek için girsin ki? Pek güzel oturup dururken şap diye suya girdi, su yarıldı kaldı. Çıkım söylemiştim, anam der, su anasıdır o der. Uzun saçlı, o kadar güzel tarar saçını. Çıplak oturur kendisi çam dibinde. Sonra pek uzun süre oturunca şap diye suya atladı, su yarıldı gitti, yok oldu. Yakıncacık ya o çamlık dibi.”

Su inesě (Minzele ađzında):

—*Mēne balalarını su inesě aldı, diyeler: Elle su inesě aldı, elle üzlerě kēřēp çumdı sıvğa.*

“İşte çocukları su anası aldı derler. Ya su anası aldı, ya kendileri daldı suya.”

Su inesě (Sibirya, Tomsk diyalektinde):

—*Su inesě, diyeler eřekērek kēřēlerně.* “Su anası derler kötü insanlara”

Sıv kıızı (Orta Ural, Krasnovfim ağzında):

—*Sıvğa bargan çakta tavış birmiyērek bardıñ iseñ, basmakta çeçlerēřen işēp, başların tarap utırdı sıv kıızı. Sarı çeçlē ap-ak kıız dip süledēler, sıvğa tōřēp yuk buldı, didēler. Ul tōřēp kitkende sıvlar bülēñēp kittě urtaga. Anı sıv kıızı dip süledēler.*

“Suya giderken ses çıkarmadan gittiysen iskelede saçlarını açıp, başlarını tarayıp oturdu su kıızı. Sarı saçlı bembeyaz kıız diye söylediler, suya inip yok oldu, dediler. O inip giderken sular bölündü gitti ortadan. Ona su kıızı dediler.”

Su ebiyë (Udmurtiya, Glazov ağzında):

—*Su ebiyë suvda yeşiy. Su ebiyë tarta kēşēnē koyonma kērgēç. Su ebiyë tartkan, diyler suvga batkaç.*

—*Su ebiyēn kürdēk, didē. Urmannan kaytabız, diy bēznēñ eni. Su yaman yakşı. Kūpērge yiter aldinnan bēr sirekte bērev altın tarak bēlen tarap utra diy çeçēn. Yakınlaşıp kına kildēk, ul şart itēp suvga sikērēp tōştē, diy, bōtōn bolomnarnu su aldı, diy, bēr yirge de bara almaıybız, diy su arttı yōriy torgan yullarga, diy. Kūpēr östēne kaytıp kērdēk, diy, yōgērēşēp, üzēbēz zurlar indē, alay da kurıktık, diy. Elle kayan kūrēnēp tora yaltıragan taragı, diy, çeçen tarap utra, diy, su ebiyē. Bēznēñ suvda kūp tottı kēşēlernē su ebiyē.*

“Su anası suda yaşar. Su anası çeker insanı yüzmeye girince. Su anası çekmiş derler suya batınca.

Su anasını gördük dedi. Ormandan dönüyoruz diyor bizim anamız. Su kötü, iyi. Köprüye varmazdan önce bir dönemeçte birisi altın tarakla tarayıp oturmuş saçını. Yaklaştık, şak diye suya atladı, bütün çayırları su kapladı, hiçbir yere gidemiyoruz, su bastı yürünecek yolları. Köprü üstüne döndük geldik koşuşturup, biz de büyükeriz ama yine de çok korktuk. Ta nerelerden görünüp duruyor parlayan tarağı, saçını tarayıp oturur su anası. Bizim suda çok tuttu insanları su anası.”

Görüldüğü gibi, sevgili şairimiz A. Tukay’ın eserlerindeki, hepimize tanıdık olan “su anası” hâlâ eskimemiştir, halkımızın gönlündeki güzel masallar gibi, pek çok bölgedeki “akarsu ve göl diplerinde sessizce yaşamaktadır”.

Bu olayda A. Tukay’ın eserlerindeki “su anası” ve bugün onun halk arasında korunan varyantları arasında çok derin iki yönlü bağlantı sezilir. Halkımız A. Tukay’ın eserlerindeki su anası ile de tanışmıştır; bundan ötürü bu imaj daha da değişik nüanslar ile zenginleştirilip yenileştirilmektedir; halkın mirası halkta korunmaktadır diye bir izlenim ediniliyor.

“Su anası”nın yayılış coğrafyası da çok geniştir. Orta ve Aşağı İdil’den, Astırhan’dan başlayarak Uzak Sibirya’ya kadar uzanır. Adları da her bölgede farklıdır; halkımızın dil ve manevi zenginliğini, hayali gözlemine yansıtır: *Su anası, su iyesē, su pariyē, su pirēsē, su inesē, su bayı, su atası, su gazizlerē, su evliyesē* vb. Bu manevi varlıkları halkımız, tabiatın ayrılmaz bir parçası sayarak onları yüceltip *ana, ine, ebi* olarak da, destanlarda yansıma bulduğu gibi poetik yankılı isimlerle: *Silubike, Susıluv Sölēkbike* ve başka türlü adlandırarak da anlatmıştır.

Mahalli ağızlarda, diyalektlerde mitolojik imajlar ve onların adları çok zengindir. Biz onları mahalli ağız özelliklerini, dil zenginliğini korumuş hâlde kaydedebiliyoruz. Mitolojik imajların eskinin yansıması olarak bugün de ihtiyar neslin hafızasında, dilinde korunması, onların gerçekten halka mal olduğunu gösterir. Okullarda A. Tukay’ın eserlerini öğrenirken genç nesle, her bölgenin kendi mitlerini, onların isimlerini de belleterek karşılaştırmalı olarak göstermek ilgi çekici ve pek anlamlı olurdu.

Kaynakça

- Bayazitova, F. S. (1995), *Tatar halkınıñ beyrem hem könkürüş yoları*. Kazan.
- Bayazitova, F. S. (1997), *Kereşenner. Těl üzənçeläklerē hem yola icatı*. Kazan.
- Bayazitova, F. S. (2001), *Sēbēr tatarları. Ruhıy miras: gaile-könkürüş hem yola terminologıyasē, folklor*. Kazan.
- Bayazitova, F. S. (2001), *Elmet töbegē tatarları. Ruhıy miras: gaile-könkürüş hem yola terminologıyasē, folklor*. Kazan.
- Bayazitova, F. S. (2002), *Estērhan tatarları, ruhiy miras: gaile-könkürüş, yola terminologıyasē hem folklor*. Kazan.
- Bayazitova, F. S. (2002), *Urta Ural (Sverdlovsk ölkesē) tatarları. Ruhıy miras: gaile-könkürüş, yola terminologıyasē hem folklor*. Kazan.
- Bayazitova, F. S. (2003), *Tatar-mişer ruhiy mirası. Gaile-könkürüş, yola terminologıyasē hem folklor*. Saransk.
- Bayazitova, F. S. (2006), *Nokrat söyleşē. Ruhıy miras: gaile- könkürüş, yola terminologıyasē, folklor*. Kazan.
- Bayazitova, F. S. (2010), *Sēbēr arealı tatar dialektlarında etnokultura leksikası*. Kazan.